

NOVÉ PUBLIKACE

Elisabeth Nowotny: Thunau am Kamp – Das frühmittelalterliche Gräberfeld auf der Oberen Holzweise. Mit Beiträgen von Karina Grömer, Martin Ježek, Mathias Mehofer, Erich Nau, Gabriela Ruß-Popa und Sirin Uzunoglu-Obenaus. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission, Band 87. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2018. ISBN 978-3-7001-8066-1. 397 str.

V roce 2018 vyšla sedm let po obhajobě disertace Elisabeth Nowotny, v níž autorka předložila archeologickou dokumentaci a vyhodnocení pohřebiště z velmožského dvorce na raně středověkém hradiisku Gars-Thunau. Kontinuálně probíhající výzkum výšinné lokality v poloze Schanzberg a přiléhajícího sídliště (Talsiedlung) v údolí řeky Kampy (Chuba) patří k nejdelším a nekomplexnějším archeologickým projektům rakouské archeologie. Systematickou výzkumnou činnost zde již roku 1965 zahájil prof. Herwig Friesinger, který v letech 1986 až 1993 vedl i odkryv pohřebiště v poloze Obere Holzweise. To lze považovat za pomyslný středobod celé rozlehlé aglomerace. I proto vydání knihy provázela velká očekávání, a to i u nás, neboť Thunau je vzdáleno pouhých 30 km od české hranice a při jeho výzkumu asistovala během svého studia i řada moravských (ale i polských či slovenských) archeologů.

Již v úvodu mohu konstatovat, že recenzovaná práce nezklamala. V knize najdeme vše, co v publikacích podobného typu hledáme. Je zde představen geografický kontext lokality i dějiny bádání. Následuje detailní popis pohřebiště a všech důležitých elementů, které ho strukturují – skupiny hrobů, palisádové žlábkové dvorce, cesta procházející středem nekropole i hypotetický kostel. V další části autorka seznamuje čtenáře s pohřebním ritem, přičemž se zvláště zaměřuje na velikost, úpravu a orientaci hrobových jam, polohu zemřelých i vícečetné pohřby. Dozvíme se, že pohřebiště s 215 hroby se člení na dva areály (severozápadní a jihovýchodní), které jsou navzájem oddělené prázdným koridorem cesty směřující ke vstupu do palisádového ohrazení. Větší část hrobů se nachází uvnitř palisády, některé hroby však palisádu lemují z venku. Již v této části knihy se objevují úvahy o dvou různě starých palisádových systémech. Takové členění však není, podle mého názoru, plausibilní a v prostoru pohřebiště lze počítat jen s jednou palisádou (viz níže). Severozápadní skupina hrobů je větší a patrně i významnější, neboť zde nacházíme prakticky všechny evidované superpozice, dvojhroby a násobné pohřby. Preference severozápadní skupiny souvisí patrně s hypotetickým kostelem (jehož fyzické pozůstatky nebyly objeveny), který se měl nacházet někde v této části pohřebiště (diskuse k lokalizaci kostela viz níže). Z tafonomického hlediska je zajímavá skládka lidských kostí (hrob 22), které byly sekundárně přemístěny a na pohřebišti uloženy patrně v malé dřevěné schránce, z níž se zachoval železný zámek.

Nejobsáhlejší část knihy je věnována rozboru hrobových nálezů. Elisabeth Nowotny se soustřeďí na typologii jednotlivých kategorií artefaktů a jejich analogie, které nejčastěji nachází na území Moravy (Nowotny se povětšinou opírá o jinou dlouho nevydanou disertaci, a to spis Šimona Ungermana, který zůstává v rukopise ještě 12 let od svého obhájení). Kapitola o nálezech je uvozena diskusí o chronologickém systému velkomoravských památek, který je pro datování pohřebiště z Thunau klíčový. Bohužel sami moravští a slovenští badatelé nebyli schopni tuto problematiku dosud uspokojivě vyřešit, takže mnoho záhytných bodů nemá k dispozici ani autorka. Zdá se však, že artefakty nalezené v hrobech pocházejí z časového rozpětí od konce 8. do první pol. 10. století. Nejvýznamnější skupinu tvoří šperk a součásti kroje. K nejstaršímu chronologickému horizontu patří bubínkové náušnice merovejského charakteru (blíže viz *Macháček 2017*), drátěné náušnice s řetízky, mozaikové korály, plechové obdélníkové spony apod. Tento (předkottlašský) horizont z konce 8. stol. byl nedávno identifikován i na Moravě, kde reprezentuje skupinu nejstarších kostrových hrobů (*Ungerman 2006*). Další šperky z pohřebiště v Thunau jednoznačně odkazují k velkomoravskému prostředí. Objevují se zde zástupci tzv. veligradského typu, jakými jsou např. stříbrné bubínkové náušnice zdobené granulací či hrozničkové náušnice se zdobeným spodním obloukem, plechové a skleněné

gombíky či jehlice zakončená granulovaným bubínkem, jež má přímou analogii na Pohansku u Břeclavi. Z Thunau pochází i jednodušší (tzv. podunajský) šperk a různé typy skleněných korálků, které známe i z Moravy. Inventář mužských hrobů reprezentují meče typu Y, které se našly ve dvou nejdůležitějších hrobech na pohřebišti (hrob 129 a 130). K výzbroji a výstroji jezdce patří ještě sekera nomádského charakteru (fokoš), čtyři páry ploténkových ostruh s prodlouženými bodci (v jednom případě miniaturní exempláře z dětského hrobu) a nečetná kování opasků. K zajímavým nálezům patří nůž s volutovým zakončením, skládací nůž/břitva či fosilní ulity v náhrdelníku dítěte. Poměrně často se v hrobech objevují milodary ve formě keramických hrnců (13 hrobů) a věder (4 hroby). Spektrum nálezů doplňují běžné artefakty, jakými jsou nože, ocfly aj. Pozornosti se dostalo i dvěma kamenným artefaktům, které jsou podobně jaké jiné evropské exempláře považovány v poslední době za prubířské kameny. Mimořádný význam mají artefakty z drahých kovů, které pocházejí ze 14 hrobů. Komě jediného zlatého předmětu (bohatě zdobený nýt neznámé funkce) se jedná o stříbrné, stříbrné pozlacené a bronzové pozlacené artefakty, příp. o napodobeninu stříbra z cínu. Až na jedinou výjimku se hroby s nálezy z drahých kovů nacházejí v severozápadní skupině, kde se koncentrují v blízkosti hrobů 129 a 130 s meči.

Poněkud neorganicky je doprostřed knihy vložena kapitola s názvem Metodika vyhodnocení a její užití. Pojednává se zde však pouze o problematice datování. Autorka se vyjadřuje jak k relativní (vertikální a horizontální stratigrafie), tak absolutní (datování per analogiam a radiokarbonové datování) chronologii. Superpozice mezi hroby byla zaznamenána ve 28 případech, podle autorky však vertikální stratigrafie není použitelná pro relativní chronologii (jen na okraj lze zmínit, že oba hroby s meči superponují starší pohřby – v jednom z nich byl plechový štítkový prsten zdobený vbíjením). V rámci diskuse o horizontální stratigrafie si autorka všímá i nechronologických jevů, jakými je např. distribuce různých pohlaví na pohřebišti či různých funkčních skupin artefaktů. Je např. zajímavé, že prakticky všechny součásti osobní výstroje a výzbroje bojovníků se koncentrují v severozápadní skupině, zatímco keramické hrnce dominují v poměru (3 : 10) v jihovýchodní skupině. To vše vede Elisabeth Nowotny k závěru, že hypotetický dřevěný kostel se nacházel někde v severozápadní skupině. Tento závěr lze bezpochyby akceptovat, na rozdíl od konstatování, že se kostel nacházel na okraji této skupiny a nikoli v jejím středu (viz níže).

Značné naděje byly ve své době vkládány do radiokarbonové metody, kterou bylo datováno deset hrobů. Bohužel výsledky nejsou úplně přesvědčivé, což souvisí se známým plató v kalibrační křivce, které prochází právě 9. stoletím, i s chybnou aplikací tzv. sekvencování. Zajímavé je datování obou hrobů s meči, které můžeme podle radiokarbonové metody takřka s jistotou datovat před rok 900, což má velký význam pro celoevropskou diskusi o počátcích mečů typu Y (Hošek – Košta – Mařík 2012, 77–78).

Další oddíl knihy je zaměřen na sociální identitu. Metodologicky se autorka opírá o kontextuální archeologii Heinricha Härkeho. Zkoumá především vztahy mezi pohlavím a věkovými kategoriemi zemřelých. Snaží se identifikovat jejich sociální statut s důrazem na elity. Vyjadřuje se i k víře a etnické identitě lidí z Thunau. Na pohřebišti mírně převažují hroby mužů (21,9 %) nad ženami (16,3 %), zcela však dominují hroby dětí (55,3 %). Tím se zdejší populace neliší od jiných slovanských pohřebišť. Jako příklad může posloužit hřbitov u druhého kostela na Pohansku, kde evidujeme 62,6 % dětských hrobů (Macháček et al. 2016, 60). Právě v dětských hrobech se v Thunau našla i většina keramických hrnců. Pokud jde o hroby příslušníků zdejší elity, pak jednoznačnými favority na takové označení jsou tři hroby se zbraněmi (76, 129 a 130), které se odlišují i náročnější úpravou hrobových jam. Bojovník z hrobu 76 byl dokonce oblečen do luxusního oděvu z látky typu samitum („hedvábní“). V jejich okolí se koncentrují i další „prominentní“ pohřby. Pokud jde o původ lidí z pohřebiště a jejich etnickou identitu, zůstává autorka ve svých závěrech více než opatrná. Zmiňuje pouze pozoruhodné, ale jen těžko uvěřitelné zjištění přírodovědců, kteří na základě analýzy izotopů stroncia dospěli k závěru, že 91 % z celé populace (včetně dětí) jsou cizinci. Vzhledem k více než stoleté existenci pohřebiště si lze jen těžko představit smysluplný model, podle kterého by taková společnost fungovala.

V následující kapitole se autorka zabývá datováním. Zde jsou znovu shrnuty předcházející úvahy o chronologii (typologie, analogie, ¹⁴C). Pohřebiště začíná tzv. předkottlašským horizontem (8. stol.),

pokračuje velkomoravským horizontem (9. stol.) a končí někdy před polovinou 10. stol. (podle mého názoru nedlouho po roce 900), neboť zde chybějí záušnice i olovené předměty, charakteristické pro mladší období. Z datování vyplývají některé i nám dobře známé problémy související s tím, že nelze synchronizovat hroby mužské a ženské elity. V Thunau chybí mužská elita ve starších fázích pohřebiště. Domnívám se, že jde spíše o problém chronologický (nikoli sociální) a že názory na datování jednotlivých složek pohřebiště se budou v budoucnosti ještě dále vyvíjet.

Důležitá část knihy je věnována vnitřnímu vývoji pohřebiště a významu jeho jednotlivých částí. Nejstarší jádro pohřebiště (konec 8. stol.) lokalizuje Elisabeth Nowotny do nejbližšího okolí dvou hrobů s meči (ty však mají být samy o sobě mladší, až z konce 9. stol. – takové pozdní datování souvisí s meči typ Y, které se měly vyrábět, podle dřívějších, leč zjevně chybných názorů, až od 10. stol.). V průběhu 9. stol. se severozápadní skupina zahušťuje a začíná se pohřbívat i za cestou v jihovýchodní skupině. Na tomto místě se v textu opět objevují (zjevně zmatečné) úvahy o dvou fázích palisádového systému. Podle autorky pohřebiště přechází do „povelkomoravského“ (sic!) období, kam lze (bez záruky) zařadit asi 11 % hrobů především z okrajových částí pohřebiště.

Elisabeth Nowotny se domnívá, že skupina okolo hrobů 129 a 130 je jádrovou rodinou pánů velmožského dvorce v Thunau, kteří byli i na místě posledního odpočinku obklopeni příslušníky své *familie* – tedy domácnosti v nejširším slova smyslu, včetně členů družiny. Muži s meči museli v místní komunitě požívat mimořádnou úctu, která se projevila i na jejich pohřební výbavě a konstrukci i lokalizaci hrobů. Nic na tom nemění ani fakt, že jeden z nich (hrob 129) byl dekapitován. Ostatně něco podobného se patrně přihodilo i zakladateli druhého kostela na Pohansku, který byl se všemi poctami pochován v jeho interiéru (*Sládek 2016*).

Předposlední část autorčina textu pojednává o širším kontextu pohřebiště a jeho zázemí. Jsou zde odhalovány vlivy z různých kulturních oblastí (např. pozdně avarské, východoalpské, karolinské, východní/maďarské, byzantské), mezi nimiž však jednoznačně dominují kontakty s Moravou. Na základě srovnání s lokalitami z nejbližšího okolí i ze vzdálenějších oblastí dochází Elisabeth Nowotny k závěru, že v prestižní části pohřebiště byli pohřbeni lidé, kteří patřili k elitě žijící na východním okraji karolinské říše – např. na Velké Moravě, a to přes to, že Thunau není tak bohaté jako nekropole v Mikulčicích, Starém Městě či na Pohansku. Vládcové Schanzbergu zřejmě nepatřili k nejvyšší společenské špičce té doby, byli však nepochybně hegemony na svém území zahrnujícím údolí Kampy, které propojuje Moravu a Východní marku. I vzhledem k existenci velmožského dvorce považuje Elisabeth Nowotny za nejpodobnější lokalitu Břeclav – Pohansko, s čímž lze jednoznačně souhlasit. Strukturálně nejbližší však není pohřebiště u prvního kostela, ale menší a o něco chudší hřbitov v okolí rotundy na severovýchodním předhradí Pohanska, který byl publikován až v roce 2016 (*Macháček et al. 2016*), takže nebyl zahrnut do úvah autorky, která svoji disertaci obhájila již o několik let dříve.

V závěru práce jsou shrnuty nejpodstatnější výsledky výzkumu. Práce je doplněna katalogem s kvalitní obrazovou dokumentací, obsahujícím popis náleží i terénních situací. Na konci knihy jsou zařazeny čtyři appendixy věnované specializovaným analýzám textilních zbytků (K. Grömer, E. Nowotny) a kůží (G. Ruß-Popa), metalografii dvou mečů a jednoho nože (E. Nau, M. Mehofer), materiálové analýze šperku (M. Mehofer), prubříským kamenům (M. Ježek) a archeobotanickým zbytkům z výplně jednoho vědra (S. Uzunoglu-Obenaus).

Celkově vyznívá práce jednoznačně pozitivně. Přesto nelze v recenzi nezmínit určité pochybnosti o některých dílčích závěrech. V první řadě je to tvrzení o dvou fázích palisády velmožského dvorce, které se měly v prostoru pohřebiště nacházet. Autorka se v tomto případě stala obětí řetězení interpretační chyby, která se poprvé objevuje v práci *H. Herold (2008)*. Starší a jinak orientovaná fáze dvorce (tzv. Palisadensystem 1) nemá žádné opodstatnění. Všechny hroby se (zcela či přibližně) orientují podle jediného palisádového systému, který zde reálně v terénu existuje. Hypotetická starší palisáda, po které nezůstaly v terénu žádné stopy, je pouhou fikcí, a žádný z hrobů ji nerespektuje. Má druhá pochybnost souvisí s lokalizací hypotetického kostela. Podle Elisabeth Nowotny měl stát na okraji severozápadní skupiny hrobů. Domnívám se, že kostel na pohřebišti opravdu existoval, avšak nacházel se na jiném místě. Uvnitř severozápadní skupiny hrobů je skoro prázdný prostor (je zde jediný hrob č. 120 – dislokovaná kostra tříletého dítěte bez milodarů) o rozměrech přibližně

10 × 5 m. Sem by se nejmenší velkomoravské kostelíky (např. mikulčické kostely č. 4, 7 a 8 či druhý kostel z Pohanska) vešly. Nejvýznamnější argument pro lokalizaci kostela uprostřed severozápadní skupiny hrobů je však rozmístění nejbohatších hrobů, které by se kumulovaly právě při jižní straně takto umístěné svatyně. Zde evidujeme i největší nahuštění hrobů a nejvíce superpozic. To vše odpovídá situaci na jiných kostelních pohřebištích, kde jižní strana svatyně byla vždy preferovaná (Eibl 2005, 234). Na jižní straně kostela pohřbívala v raném středověku společenská elita, jak ukazuje příklad rezidence obodritských knížat ve Starigardu (Gabriel 1988, 61–65; Gabriel – Kempke 2011, 14–17) či poloha nejvýznamnějších hrobů na pohřebišti u VI. kostela Mikulčicích (Poulik 1963, 144; Profantová 2003, 93). I u druhého kostela na Pohansku se zde a v interiéru kostela koncentrují nejvýznamnější hroby (Macháček et al. 2016). V Thunau se v této skupině hrobů zároveň objevují i nejstarší nálezy. Pokud bychom připustili, že pohřebiště bylo založeno u již stojící svatyně a že datování nejstarších hrobů do konce 8. stol. je správné, pak by hypotetický (původně dřevěný) kostelík byl jedním z nejstarších (nejstarším?) křesťanských svatostánků severně od Dunaje. Právě z tohoto důvodu je podrobná diskuse o jeho existenci a umístění tak důležitá.

Řes dílčí výhrady je nesporné, že kniha Elisabeth Nowotny významným způsobem obohacuje raně středověkou archeologii střední Evropy. Je rakouským pandánem nejnovějších publikací o moravských (Břeclav–Pohansko) a českých (Pražský hrad/Lumbeho zahrada, Klecany, Levý Hradec) pohřebištích z centrálních lokalit. Je následováním hodným příkladem práce, jež integruje poznatky z různých koutů našeho regionu a profituje tak z nové Evropy „bez hranic“, díky níž jsou kontakty mezi vědeckými komunitami ze sousedních zemí stále snazší a intenzivnější.

Jiří Macháček

Literatura

- Eibl, F. 2005: Zur Kenntnis altbayerischer älter- bis spätmittelalterlicher Bestattungen in und um Kirchen. In: Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern, West- und Südböhmen 14, Rahden/Westf.: Leidorf, 223–245.
- Gabriel, I. 1988: Zur Innenbebauung von Starigard/Oldenburg. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 69, 55–86.
- Gabriel, I. – Kempke, T. 2011: Starigard / Oldenburg : Hauptburg der Slawen in Wagrien 6. Die Grabfunde: Einführung und archäologisches Material. Offa-Bücher 85. Neumünster: Wachholtz.
- Herold, H. 2008: Der Schanzberg von Gars-Thunau in Niederösterreich – eine befestigte Höhensiedlung mit Zentralortfunktion aus dem 9.–10. Jahrhundert. Archäologisches Korrespondenzblatt 38, 283–299.
- Hošek, J. – Košta, J. – Mařík, J. 2012: Nálezy raně středověkých mečů v aglomeraci raně středověkého hradiště v Libici nad Cidlinou. Sborník Národního muzea v Praze – Řada A – Historie 66/1–2, 71–87, 91–96.
- Macháček, J. 2017: Bommelohrringe und Pressblechfibeln zu Beginn der frühmittelalterlichen Körperbestattung Ostmitteleuropas. Archeologické rozhledy 69, 476–492.
- Macháček, J. – Dresler, P. – Přichystalová, R. – Sládek, V. 2016: Břeclav – Pohansko VII. Kostelní pohřebiště na severovýchodním předhradí. Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 455. Brno: Masarykova univerzita.
- Poulik, J. 1963: Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Profantová, N. 2003: Mikulčice – pohřebiště u 6. kostela: pokus o chronologické a sociální zhodnocení. In: N. Profantová – B. Kavanová edd., Mikulčice – pohřebiště u 6. a 12. Kostela. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 22, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 7–209.
- Sládek, V. 2016: Portrét muže z hrobu 153: osteobiografický profil elity druhého kostela na Pohansku u Břeclavi. In: J. Macháček – M. Wihoda edd., Pád Velké Moravy aneb Kdo byl pohřben v hrobu 153 na Pohansku u Břeclavi, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 54–72.
- Ungerman, Š. 2006: Tzv. předkottlašský horizont a počátky velkomoravského kostrového pohřbívání. Archaeologia historica 31, 351–369.

Przemysław Nocuń (red.): Wieża książęca w Siedlęcinie w świetle dotychczasowych badań. Podsumowanie na 700-lecie budowy obiektu. Stowarzyszenie „Wieża Książęca w Siedlęcinie“, *Siedlęcin* – Wydawnictwo i Pracownia Archeologiczna Profil-Archeo, *Pękowo* – Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, *Kraków 2016*. 416 str.

Uprostřed dlouhé dolnoslezské vsi Siedlęcin u města Jelenia Góra se tyčí mohutný středověký palác, který bychom podle konvenční typologie označili za tvrz. Toto apriorní zařazení lze zdůvodnit topografickým kontextem i „ukázkovou“ dispozicí a rozsahem příslušného ohrazeného areálu: palác stál na nevelkém okrouhlém pozemku obklopeném kolem dokola vodním příkopem, dodnes z velké části dochovaným. Velké výškové i půdorysné rozměry obytné stavby však napovídají, že stavebník nepocházel z řad venkovské šlechty. O výjimečném sociálním kontextu navíc svědčí dochované nástěnné malby v někdejší sále paláce, historiky umění svorně datované do 2. třetiny 14. století. Výjimečné jsou po stránce ikonografické, protože zahrnují mj. výjevy ze života bájněho Lancelota od Jezera, rytíře z družiny krále Artuše. Ve střední Evropě k tomuto cyklu prozatím scházejí podobně staré analogie.

Je vcelku pochopitelné, že se malbám už dříve dostalo bližší badatelské pozornosti. Tím více ale bila do očí absence zevrubnějšího průzkumu paláce samého, památky prvořadého významu. K dispozici nebyl ani moderní rozbor písemných pramenů (polští badatelé se spoléhali na závěry svých německých předchůdců). Tento obrovský dluh z podstatné části maže referovaná kniha, koncipovaná jako sborník příspěvků 11 autorů. Většina z nich prezentuje výsledky stavebněhistorického průzkumu paláce a archeologického výzkumu v jeho interiéru, a zvláště v exteriéru. Obojí bezprostředně souvisí se stavebními úpravami celého památkového areálu, přístupného veřejnosti. Zatímco palác si do velké míry podržel středověké vzezření, jeho okolí se v průběhu novověku změnilo v rozsáhlý hospodářský dvůr, který po odsunu německého obyvatelstva postupně chátral a dozal i řady jizev v důsledku demolice a nevhodných adaptací. Soustavné renovační práce započaly v r. 2008 a stále pokračují. Nutno ale dodat, že rozsah doprovodné archeologické exkavace hodně přesahuje záchranné potřeby.

Vedle prezentace výsledků aktuálních terénních výzkumů kniha obsahuje i obširnější stať o dějinách vsi, zaměřenou pochopitelně na vývoj vrchnostenské držby. Poznatky o majetkových transakcích jsou pak konfrontovány s posloupností stavebních fází paláce, dobře časově ukotvených díky bohaté sadě dendrodat. Na základě analýzy většího množství stropních trámů je jisté, že mohutná třípatrová budova postupně vyrostla v letech 1313–1315. Z celých dvou prvních třetin 14. stol. (a případně i ze starší doby) však scházejí písemné prameny, které by bylo možné jednoznačně vztáhnout k předmětné lokalitě.

Výklad o dějinách vsi proto začíná poněkud obecně, a sice nástinem kolonizace kraje v okolí města Jelenia Góra. Dané území, které má charakter kotliny sevřené Krkonošemi a několika vrchovinami, bylo souvisleji osidlováno relativně pozdě – v prvních desetiletích 14. století. Z písemných pramenů dále vyplývá, že během této doby se lesnatá oblast poměrně rychle prosvětliła. Kolonizační kořeny se charakteristicky otiskly v původních názvech mnoha zdejších vsí a dodnes i v osnově jejich zástavby, dlouze se táhnoucí kolem vodotečí. Ostatně lokalita Siedlęcin je v nejstarších dochovaných pramenech označována jakožto ves jakéhosi Rudigera (např. *Rudigersdorff*). S tradičním etymologickým rozбором však příliš nekoresponduje výklad počátků místního sídla, v referované knize rozvíjený víceméně ve shodě se závěry předchozího bádání.

Vybudování paláce je v literatuře dlouhodobě a všeobecně přičítáno slezským Piastovcům, konkrétně větví vládoucí v Javorském knížectví. Díky zmíněným dendrodatům je v knize jakožto stavebník bez pochybností uváděn Jindřich I. († 1346), jakožto objednavatel maleb pak jeho dědic, synovec Bolek II. Malý († 1368), jemuž po otci připadlo i Svídnické knížectví. Tyto závěry se opírají o jediný pramenný doklad, jenž se váže k přelomu 60. a 70. let 14. století. Majetky ve vsi Siedlęcin, které náležely vdově po jmenovaném Bolkovi, javorsko-svídnické kněžně Anežce Habsburské, tehdy přešly do rukou příslušníka šlechtického rodu Redernů. Byť jsou v recenzované knize relativizovány závěry předchozích badatelů upozorněním, že ves byla už v této době majetkově rozdělena, všeobecně sdílený předpoklad, že palác původně sloužil potřebám Piastovců, zpochybněn není. Stejně tak je tu rozvíjena tradiční představa, že knížata budovu využívala jako lovecké sídlo. Tím pádem

však vystávají dvě závažné otázky, které si autoři referované knihy nekladou. Paradoxně je ale vyvolává předložená pramenná rešerše.

Jednak zarazí, že by se kníže rozhodl vybudovat lovecké sídlo v těsné blízkosti většího města, nadto uprostřed krajiny, v níž právě v prvních desetiletích 14. století intenzivně probíhala kolonizace. Ve stejném smyslu zaujme i název vsi, odvozený od jména člověka organizujícího kolonizaci. Tyto nejasnosti ale samozřejmě nevyvracejí – příznějme, že prozatím přesvědčivý – předpoklad o zeměpanských počátcích výjimečného paláce. Třeba ale někdo v budoucnu předloží jinou a uvěřitelnější interpretaci jeho původního sociálního kontextu.

I po vydání obsáhlé monografie stále citelně schází širší srovnávací posouzení architektury i vnitřní dispozice paláce. Autoři knihy pouze opakují tvrzení svých předchůdců, že věžová budova ve vsi Siedlecin nemá srovnání na celém území dnešního Polska. Což ale vůbec není relevantní. Analogie je zapotřebí hledat napříč střední Evropou. Vždyť z Dolního Slezska je to mnohem blíž např. do srdce někdejšího Českého království než do většiny ostatních polských regionů. Ostatně u Prahy, konkrétně v Litovicích, nalezneme neméně pozoruhodný venkovský palác, který je rovněž soustavně zařazován mezi tvrze, přestože jeho (tentokrát jednoznačně doloženým) stavebníkem byl pražský biskup Jan IV. z Dražic, tedy aristokrat srovnatelného postavení se slezskými regionálními knížaty. Dražicův výstavný a komfortní palác vznikl jen o dvě desetiletí později než sídlo ve vsi Siedlecin. A podotkněme, že litovickou „tvrz“ nemá nikdo sklon pokládat za lovecké sídlo.

Na knize je cenné, že přináší celkový stavebněhistorický rozbor paláce, tedy i novověkých fází. Jeho interiér doznal výraznějších úprav hlavně v 16. století (a poté už jen minimálně), což lze opět dobře sledovat díky široké sadě dendrodat. A současně se změnil i vnější plášť. Obvodové zdivo bylo původně zakončeno cimbuřím, v časném novověku zadržným, čímž přibýlo jedno patro. Ze stejné stavební fáze pochází stávající vysoký krov, který se významně podílí na celkovém vzhledu věžové budovy.

V kapitole o stavebním vývoji paláce postrádám upozornění, že dnešní průzkum je výrazně limitován konzervačními úpravami jeho interiéru z 30. let 20. století. Je to ale dobře zřejmé z tehdy pořízených fotografií, v knize reprodukováných. Kupříkladu v prvním patře byla v této době rekonstruována dvojdielná obytná jednotka s jednou místností vytápěnou kamny a druhou atypickým krbem. Na rozdíl od autorů knihy považují tento nově vybudovaný otopný systém za zkomoleninu původního stavu. Podivně vyhlížející krb totiž stojí přesně v místě, kde by se obvykle měla nacházet tzv. černá kuchyně určená pro obsluhu kamen v sousední místnosti. Na provedeném stavebněhistorickém průzkumu je ostatně citelně znát obecný handicap polského výzkumu obytné (nejen) středověké architektury. Svou metodickou výzbroj jen minimálně tříbí srovnávacími dispozičními analýzami konkrétních staveb. Znovu si tak můžeme uvědomit, jak moc vděčíme jednotlivcům, kteří stojí za obrovským pokrokem výzkumu kultury bydlení v českých zemích. Polskému bádání hodně chybějí lidé se schopnostmi a uvažováním, jaké mají Jiří Škabrada či Michael Rykl. Může se to ale rychle změnit. Příslibem je soubor kvalitní plánové dokumentace, díky níž referovaná kniha hodně vybočuje z dosavadní praxe polského bádání, které ve Slezsku často operuje s nákresey pořízenými ještě německými autory. Že tyto byly na svou dobu (i ve srovnání se standardy po zbytek 20. stol.) mimořádně precizní, ukazují v knize reproduované vodorovné i svislé řezy paláce z r. 1930.

Přibližně polovina rozsahu knihy je věnována prezentaci dosavadních výsledků archeologického výzkumu. V kapitole o odkrytých stavebních konstrukcích je přihlédnuto i k dokumentaci výkopů z let 1937 a 1938, pozoruhodné svou vysokou kvalitou. Co se týče středověké podoby sídla, na řadě míst se podařilo zachytit úseky obvodové kamenné hradby a dále pak zbytky branské budovy. Sondy však hlavně přispěly k poznání terénních úprav a stavebního vývoje areálu v raném novověku. A totéž samozřejmě platí pro drobnou hmotnou kulturu. Je proto škoda, že v knize nejsou prezentovány výsledky stavebněhistorického průzkumu (zatím nebyl proveden?) novověké obytné zástavby v bezprostředním okolí středověkého paláce.

Jörg Ansoerge – Torsten Rütz: Quartier 17. Archäologische und bauhistorische Zeugnisse der Stralsunder Stadtgeschichte. Landesamt für Kultur und Denkmalpflege Mecklenburg-Vorpommern, *Schwerin 2016*. 240 str.

Pomořanské přístavní město Stralsund se pyšný hanzovní minulostí, spolu s Wismarem figuruje na seznamu Světového kulturního dědictví UNESCO. Ve srovnání s řadou jiných měst jižního pobřeží Baltu si jeho centrum uchovalo historickou podobu, byť také silně poničenou během druhé světové války. Následkem spojeneckých náletů zde vznikly rozsáhlé proluky, mnohé zacelené teprve nedávno. Byť čerstvé novostavby nezaprou ambice architektů dosáhnout originálního výrazu, přece jen se do určité míry přizpůsobují historickému prostředí – když ničím jiným, tak alespoň hmotově.

Největším stralsundským prostranstvím, vzniknutým jako jizva po bombardování, byl Quartier 17. Označení se váže k pravidelnému obdélnému parcelnímu bloku v samém středu města, v těsné blízkosti radnice a hlavního farního chrámu. Plochu o rozměrech ca 60 × 100 m kdysi vyplňovalo na 30 měšťanských domů různých velikostí, z nichž většina v jádru pocházela ze 14. století. Téměř všechny zmizely ze zemského povrchu v závěru druhé světové války, zbývající v důsledku pozdějších demolic. Před pár lety na dočasném náměstí vyrostl blok domů, podobně parcelně strukturovaný jako v minulosti. V zásadě pozitivní urbanistická obnova však dokonala totální vymazání památkové hodnoty daného prostoru.

Novostavbě předcházet plošný archeologický výzkum, uskutečněný v letech 2007–2011. Že byl proveden na vysoké úrovni, netřeba pochybovat. Že v mnoha směrech zásadně obohatil poznání kultury hanzovních měst, je také bez debaty. Obojí jasně vyplývá z referované knihy, pojaté jako předběžná zpráva o obrovském terénním výzkumu. Z publikace však také číší – a to přímo ukázkově – konformnost autorů, konkrétně se projevující absencí starosti o ochranu kulturního dědictví. Památkovému aspektu je v celé knize věnován jeden kratičkový odstavec, jehož obsah lze přesně tlumočit jednou větou: Skutečnost, že se Stralsundu dostalo prestižní značky UNESCO, je závazkem k obzvláště citlivému přístupu k archeologickým situacím, závazkem, kterému je třeba dostat co možná nejkvalitnější dokumentaci a exkavaci. O potřebě ochrany historických památek ve smyslu jejich zachování není řečeno vůbec nic.

Z textu knihy vyplývá, že již před archeologickým výzkumem bylo všem zainteresovaným jasné, že pod povrchem terénu poválečného „náměstí“ jsou ve velkém rozsahu dochovány gotické skle-

py. Na ně ale novostavba nebrala vůbec zřetel. Po provedení výzkumu byly kompletně zlikvidovány lžicemi bagrů. Marň se můžeme ptát, proč na rozsáhlé ploše nemohly zůstat zachovány alespoň z (malé) části – jako poslední svědkové minulosti a současně memento nezmeného válečného utrpení. Vždyť by se i přímo nabízela *in situ* prezentace trosek zříceného amerického bombardéru, nalezeného v sutinách domů. A nutno dodat, že sklepy se dochovaly v mimořádně autentickém stavu, protože byly v 2. polovině 20. století ušetřeny adaptací. Proto mne smutně dojmají v knize reprodukované fotografie archeologů, kterak veřejnosti hrdě ukazují keramické nádoby během dnů „otevřených dveří“. Jevišťem akce je totiž dno obří stavební jámy, už kompletně prosté historických stavebních konstrukcí. Dost možná by byl marný jakýkoli pokus o vyjednání kompromisu ohledně zachování komplexu gotických sklepů. Když ale autoři pojem památková péče soustavně redukují na dokumentaci, vyvstává otázka, zda si jsou daného rozporu vůbec vědomi. Ve všech jiných ohledech kniha budí vysoce pozitivní dojem o archeologii měst v Meklenbursku a Předním Pomořansku.

Kdo ví, zda vůbec dojde na komplexní vyhodnocení téměř kompletního odkryvu velkého bloku parcel v jádru významného hanzovního města. Vyvstává otázka, zda to je vůbec reálné, ba i účelné, ve smyslu podrobné analýzy kupř. všech keramických souborů. Díky referované knize máme už nyní k dispozici nástin vývoje zástavby a základní přehled o druhovém spektru drobné hmotné kultury. Není pochyb, že obojí bude muset být nahrazeno dalšími (díličmi a zevrubnými) publikacemi nálezcových situací a artefaktů. Vzhledem k pověsti autorů lze ale předpokládat, že v knize předložené klíčové závěry dobře obstojí v budoucí diskusi.

Město Stralsund založil ruňanský kníže Vislav I. roku 1234, avšak na zkoumané ploše pocházejí nejstarší jednoznačně datované pozůstatky osídlení „až“ z přelomu 60. a 70. let 13. století. Jedná se o hluboké studny a jímky, jejichž výtřevy poskytly série dendrodat. Přibližně do stejného období spadají torza tří sklepů s dřevěnými stěnami a malé fragmenty základových konstrukcí nadzemních částí domů. Do 13. století autoři ještě kladou jeden sklep s masivní zděnou plenou ze sbíraných kamenů. Rozmístění uvedených objektů nasvědčuje řadovému charakteru zástavby, už tehdy štítově orientované a s výraznou převahou dřevěných konstrukcí. Fragmentární nálezové situace ze 13. století však nedovolují konkrétnější závěry ohledně celkové rekonstrukce zástavby a vývoje parcelní osnova. Kusý stav archeologického obrazu nejstarších sídelních fází příčinně souvisí s následným stavebním bohem.

V 1. třetině 14. století se zcela změnila architektonická tvář parcelního bloku; podél ulic vyrostly souvislé řady velkých cihelných domů, kompletně podsklepených. Byly to právě konstrukce z této doby, které převládaly ve zbytcích vybombardovaných domů. Během exkavace byla pořízena jejich podrobná dokumentace, jejíž výběr představuje výraznou složku obrazové přílohy referované knihy. Cihelné zdi sklepů ze 14. století se vyznačují velkým množstvím výklenků a roznašecích pasů. Byť v pozdějších obdobích už nenastala podobně plošná obměna zástavby, mnohé sklepy doznaly v 15. století a v průběhu novověku větších či menších úprav, většinou ale bez výrazného dopadu na původní dispoziční řešení.

Souhrnná charakteristika urbanistického a architektonického vývoje zkoumaného parcelního bloku je poměrně krátká, spolu s úvodními kapitolami zaujímá necelou čtvrtinu stran knihy. Mnohem rozsáhlejší je katalogový přehled jednotlivých nemovitostí. Jejich medailony začínají heslovitým výčtem majitelů, začínajícím rokem 1680 (tento mezník je víceméně arbitrární: údaje jsou převzaty z diplomové práce; komplexní archivní rešerše dosud neexistuje). Poté následuje stručný nástin nejvýraznějších nálezových situací z dané parcely. Nakonec každého „katalogového hesla“ jsou zařazeny krátké exkurzy, které dohromady poskytují představu o značně široké druhové škále nálezů ze sféry drobné hmotné kultury.

V namátkovém vzorku jsou zastoupeny jak početnější soubory určitých výrobků (např. renesančních kachlů, středověké kameniny, novověké fajánsy a porcelánu, dýmek), tak i atraktivní jednotlivosti (např. středověké typáře, poutní odznaky, mince, výjimečné textilie, renesanční kapesní hodiny) a různé kuriozity (např. votivní kovová lidská plastika). V naprosté většině se jedná o nálezy z výplní studní a odpadních jímek. Presentovaný výběr artefaktů je *de facto* stereotypní, protože podobný každoročně přináší kronika archeologických výzkumů v periodiku *Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern*. Nutno zmínit, že v posledních ročnících této řady už jsou v dílčích příspěvcích zevrubně pojednány některé méně obvyklé artefakty z předmětného stralsundského odkryvu.

Jan Kypta

Martin Furholt: Das ägäische Neolithikum und Chalkolithikum. Transformationen sozialer Handlungsmuster in Anatolien und Griechenland zwischen 6500 und 4000 v. Chr. Universitätsforschungen zur Prähistorischen

Archäologie 304. Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn 2017. 539 str.

Robustní svazek pestré monografické řady obsahuje tentokrát habilitační spis autora, který není českému prostředí neznámý (např. *Furholt et al. 2014*). Překvapuje poněkud svým zaměřením, protože Furholt je v povědomí tuzemské komunity spojen zejména se středoevropským eneolitem, kterému, mimo řady studií, věnoval i dvě předešlé monografie. Právě před deseti lety ovšem díky stipendiu Německého archeologického ústavu zaměřil svou pozornost na oblast Egeidy.

V německém badatelském prostoru není práce úplným zjevením. Řadu podstatných studií na podobné téma uveřejnila zejména *Agathe Reingrubner* (např. 2008; 2018) a Furholt na nich i mnoha dalších zručně staví. Kniha postupuje přes úvodní metodické pasáže, přes krátkou percepci předneolitického osídlení oblasti a naopak vyčerpávajícím způsobem shrnutou chronologii jednotlivých lokalit a podoblastí až k surovinám a náplni materiální kultury ve vytčeném období. Tam však ilustrativní formou prezentuje pouze nejdůležitější znaky, nejde ostatně o katalogovou materiální práci. Jedna ze závěrečných kapitol je detailní sondou, či spíše případovou studií na příkladu Hacilaru a Seskla a poslední dvě obsahují konečné interpretace a zobecnění.

Nejužitečnější bude představit šest okruhů otázek, kterými se Furholt ve své habilitaci zabývá. Jsou to: 1. Co vypovídá vývoj materiální kultury a stavební tradice ve zvoleném časoprostorovém rámci Egeidy o mechanismech, které vedly k přijetí inovací? Tedy kterými konkrétními cestami došlo k transportu znaků, které považujeme za neolitické, z Blízkého východu přes západní Anatolii do oblasti Egeidy, v jakém časovém rámci k tomuto posunu došlo, zda se tak dělo na podkladě již dříve existujících vztahů a zda můžeme identifikovat vnější či vnitřní faktory, které tyto posuny způsobily či motivovaly; 2. Co nám vypovídá zmíněná materiální kultura a stavební tradice o přirozených kontaktech mezi regiony v průběhu sta let po neolitizaci? Tedy zda existuje následný paralelní či divergentní vývoj sousedních oblastí a jak jej můžeme interpretovat, zda zůstaly jasně identifikovatelné celky, které můžeme vměstnat do rámce tradičně chápané archeologické kultury a jestli existují zlomy v plynulém vývoji a pokud ano, jak je můžeme interpretovat; 3. Jaký obraz zanechalo někdejší společenské uspořádání v archeologických pramenech? Tedy jaký regionální a dobový vývoj na jejich základě můžeme rekonstruovat, jakou roli hrálo předchozí mezolitické nebo obecně předkeramické společenské uspořádání v období před 6500 p. Kr.,

tedy před vybudováním nového společenského řádu; 4. Jaká podoba subsistenčních a ekonomických strategií je svázána s různým společenským uspořádáním? Jinak řečeno, jaká je míra variability socioekonomických systémů a jak stabilní tyto systémy jsou; 5. Jakou roli hrají specifické skupiny artefaktů a činnosti, zejména inovace vyjadřující a symbolizující zmíněné skupiny artefaktů a činností v různém společenském kontextu? 6. Můžeme odpovědi na předchozí otázky zevšeobecnit a využít pro celkový obraz evropského neolitu?

Na základě takto položených otázek je teprve patrné, že Furholt vyšel ze středoevropského badatelského okruhu. Právě tyto a podobné si klade, nebo častěji touží klást a zodpovídat, současné bádání nad počátky tamního neolitu. Odpověď na ně nebývá ani v knize vždy kladná či jednoznačná. V každém případě, a to i pro svou syntetickou stránku, představuje práci, kterou při zájmu o téma počátků neolitu v Evropě nelze pominout.

Pavel Burgert

Literatura

Furholt, M. – Bátor, J. – Cheben, I. – Kroll, H. – Rassmann, K. – Tóth, P. 2014: Vráble – Velké Lehemby: Eine Siedlungsgruppe der Linear Keramik in der Südwestslowakei. Vorbericht über die Untersuchungen auf der Argissa 2010 und 2012 und Deutungsansätze. Slovenská archeológia 62, 227–266.

Reingruber, A. 2008: Die Argissa-Magula. Das frühe und das beginnende mittlere Neolithikum im Lichte transägäischer Beziehungen. Die deutschen Ausgrabungen auf der Argissa-Magula in Thesalien 2. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturräume 35. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.

Reingruber, A. 2018: Geographical mobility and social motility in the Aegean before and after 6600 BC. Praehistorische Zeitschrift 93, 1–24.

Simon Hardmaier: Altreu im Mittelalter. Eine Stadtwüstung im Kanton Solothurn. Schweizer Beiträge zur Kulturgeschichte und Archäologie des Mittelalters, Band 46. Basel 2018. ISBN 978-3-908182-30-6. ISSN 1661-4550. 206 str. se 128 obr. a 28 tab.

Na komplexním zpracování archeologického výzkumu se kromě autora podíleli Marlu Kühn a Erwin Rigert, zpracovávající stopy osídlení z doby před založením města, Ludwig Eschenlohr, který se ujal nálezů strusky a André Rehazek vyhodnocující zvěřecí kosti.

Po úvodu, kde je popsána geografie a topografie lokality ležící jen 7 km západně od Solothurnu, následuje pasáž týkající se historie archeologického výzkumu, jehož počátky leží již v 19. století. Lokalitu, která byla původně interpretována jako římská, se archeologickými výzkumy ve 20. a 21. stol. podařilo reinterpretovat jako pozůstatek středověkého města, jehož část se dostala pod hladinu řeky Aare. Písemné prameny umožňují Altreu zařadit do systému vývoje městské sítě od 12. do 14. století. Preurbánní osídlení, uzavřené požárovou vrstvou z první nebo druhé třetiny 13. stol., charakterizují botanické nálezy svědčící o využití místa jako sýpky, z níž bylo obilí expedováno dále.

Město, přesněji městečko, založené v druhé polovině 13. stol., se v písemných pramenech uvádí od roku 1279, resp. 1280. Zaujalo více méně obdélníkovou plochu 120 × 150 m s městským hradem na ploše 21 × 26 m v jihovýchodním rohu, opevněnou hradbou a příkopem. Vnitřní plocha byla rozdělena ulicemi na parcely o rozměrech zpravidla 16 × 7 m, ve kterých stálo podle propočtů 94 domů (na kresebné rekonstrukci – Abb. 126 je jen 40 domů), v nichž mohlo žít 370 až 470 obyvatel.

Při výzkumu se podařilo odhalit v úplnosti půdorysy dvou domů a tří domů částečně, což umožnilo zobecnit jejich uspořádání. Při pohledu z ulice přední část domů byla stavěná ze dřeva a členila se na tři části – komoru, chodbu a jizbu vytápěnou pecí s vsazenými kachli. Střední část domu sloužila jako kuchyně a dílna. Zadní část, původně dřevěná s otopným zařízením, byla přestavěna na zděnou přiléhající k hradbě a sloužila jako skladiště i obydlí. Za velmi pozitivní lze považovat skutečnost, že podrobná terénní dokumentace vyústila v kresebnou rekonstrukci zobrazující v pohledu i řezu autorovu představu o podobě dvou domů (Abb. 89) i celého městečka (Abb. 126). Samozřejmě lze namítnout, že zobrazení městečka vychází jen z malé archeologicky prozkoumané plochy nedosahující ani 5 % a pouze dvou v úplnosti odkrytých domů. Je to ale mnohem lepší, než kdyby autor zůstal jen u nejasného a opatrně vyjádřeného názoru. Vtipné je také zasazení rekonstruované podoby středověkého městečka do letecké fotografie současné venkovské zástavby na titulní straně. Dům, vlastně dva domy, rekonstruuje autor jako patrové stavby, jejichž tři části byly kryty jednou sedlovou střechou s okapovou orientací hřebene. Je to rozdíl oproti rekonstrukci podobné situace v Burgdorfu, kde je část domu u ulice rekonstruována jako přizemní a teprve zadní část u hradeb jako zděná a patrová (Abb. 88). Autor však svoji představu podkládá argumenty, a tak je situace připravena k plodné diskusi. Ostatně víme, jakou proměnu prodělaly představy o podobě

středověkých zemnic od jednoprostorových zahloubených příbytků, přes patrové domy až po sklepy víceprostorových nadzemních domů (*Velínský 1991*, obr. 8, 32; *Holub et al. 2003*; *Stephan 2010*, Taf. 55).

Zánik městečka, související se zničujícím požárem, lze datovat do druhé poloviny 14. stol., takže zhruba stoleté trvání dává dobrou představu o stavební i hmotné kultuře tohoto období. Nejčastějším nálezem při výzkumu byly zlomky keramických nádob, nejčastěji pocházejících z hrnců, ale i hrnců na třech nožkách, konvic s třmenovým uchem, kahánků, poklíček a mís. Poměrně časté jsou i kachle různých typů. U železných předmětů neudivuje skutečnost, že oproti nálezům z hradů Alt Wartburg a Bischofstein bylo nalezeno podstatně méně zbraní, ale srovnatelně jezdecké výbavy. Jednotlivým kategoriím železných předmětů je věnována přiměřená pozornost, což znamená, že jsou funkčně i chronologicky zařazeny bez nadměrného citování různých analogií. Funkční interpretace některých předmětů dochovaných ve zlomcích může být sporná, ale jindy může napomoci při interpretaci nálezů z prostředí České republiky, jako např. otky ze zaniklého Bystřice (*Belcredi 2006*, tab. XXXVIII: 5–6; *Nekuda 2007*, obr. 142: 10), zde jako železné násadky na tyč sloužící k rozpínání osnovy tkalcovského stavu (Abb. 107). K předmětům souvisejícím s městským prostředím patří např. rydla do voskových tabulek. Ze šesti nalezených mincí jen tři souvisejí s existencí městečka, což nabádá k opatrnosti při využívání mincí jako datovacího prostředku. Oproti očekávání je zastoupeno jen minimum nálezů ze skla, přičemž u devatenácti zlomků není jisté, zda se jedná o středověké nebo novověké sklo. Podrobné zpracování železné strusky nasvědčuje hutnickému zpracování železné rudy přímo v městečku.

Z rozboru zvířecích kostí, nalezených ve dvou domech a na ulici, vyplynulo, že hlavními užitkovými zvířaty byl skot a v menším, ale srovnatelném poměru i prasata. Podstatně méně již bylo kostí ovcí a zanedbatelně kostí z koní, drůbeže a jiných zvířat. Na kostech hovězího dobytka jsou stopy pracovního zatížení a k tahu i jízdě byli využíváni koně, na jejichž kostech chybí spolehlivé stopy po porcování. Při srovnání s jinými městskými soubory zvířecích kostí, tak kosti z Altreu svědčí pro zemědělský charakter osídlení.

V závěru autor shrnul výsledky předchozího rozboru z hlediska přínosu k poznání architektury, urbanismu, životní úrovně i zaměstnání a plasticky vyřídil, jak lze z archeologických pramenů poznávat život tehdejších lidí. Práce je doplněna velmi kvalitním katalogem nálezů s kvalitními vyobrazeními. Do rukou veřejnosti se tak dostala publikace

výsledků archeologického výzkumu malého města ve Švýcarsku, která nejen že na vysoké odborné úrovni zpracovala terénní dokumentaci a nálezy, ale dovedla výsledky do stádia představitelného širší zainteresované veřejnosti. Uvědomíme-li si, že právě tato veřejnost je „konzumentem“ práce archeologů, je to velmi důležité.

Josef Unger

Literatura

- Belcredi, L. 2006*: Bystřec. O založení, životě a zániku středověké vsi. Brno.
- Holub, P. – Merta, D. – Peška, M. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2003*: K otázce topenišť v dřevohlinitých domech ze 13. století v Brně ... aneb proč nevěříme na zemnice. In: Sborník příspěvků z I. konference stavebně historického průzkumu, 4.–6. června 2002 na zámku v Zahrádkách u České Lípy, Praha, 75–84.
- Nekuda, V. 2007*: Středověká vesnice na Moravě. Brno.
- Stephan, H.-G. 2010*: Der Solling im Mittelalter. Dormagen.
- Velínský, T. 1991*: Město na louce. Archeologický výzkum na Mariánské louce v Děčíně 1984–1989. Děčín.

Kamil Podroužek: Člověk a pískovec. Tři případové studie osídlení pískovců s teoretickým úvodem o metodě formální analýzy archeologizovaných staveb. Acta Universitatis Purkynianae, Facultatis Philosophicae – Studia historica 18. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, *Ústí nad Labem* – Scriptorium, Praha 2018. 303 str.

Kniha shrnuje autorovy zkušenosti nabyté třicetiletým terénním výzkumem historických lidských zásahů do pískovcových skal v Čechách. Zvláště na Českolipsku, Mělnicku, Liberecku, Mladoboleslavsku a Turnovsku nachodil tisíce kilometrů, aby plošně zmapoval a pečlivě (měřicíky a fotograficky) dokumentoval lomy a druhově pestré obytné, hospodářské, lovecké i sakrální objekty. Z chronologického hlediska leží těžiště jeho zájmu v novověku a raně industriálním období. Výsledky intenzivní průzkumné činnosti průběžně prezentoval v několika syntetizujících a v desítkách materiálových článků. Referovanou knihu pojal jako výběrovou přehlídku vlastních terénních aktivit a současně jako komplexní nástin svých metodických postupů – od přípravné fáze výzkumu, přes dokumentování pramenné materie až po její vyhodnocení, resp. zasazení do kontextu tzv. živé kultury.

Autor je umanutý systematick, což se projevuje ve všech aspektech jeho odborné činnosti. Z každé stránky knihy, dvojnásob v teoretickém úvodu, číší snaha o dodržení jasného řádu. Při formulování je úzkostlivě přesný, mnohdy až do té míry, že jednotlivé věty, odstavce, ale i celé delší pasáže lze číst jen se sebezapřením. Do určité míry je to způsobeno přesyceností textu cizími slovy. Hlavně ale tím, že kvazi učebními větami autor často vysvětluje vložené banality (např. vzájemné rozdíly hmotných a písemných pramenů). Případně hledá cizí výrazy pro označení badatelských kroků, pro něž se v literatuře humanitních oborů už dávno ujaly docela přirozené pojmy. Kupříkladu nepoužívá sousloví pramenná kritika, místo toho do omrzení validuje a iteruje modely.

Jako by autor nedůvěřoval intelektu potenciálních čtenářů, když veskrze banální obsah krkolomných vět s nevidanými kombinacemi cizích slov obratem překlápí do češtiny. Snaha o povýšení textu do ranku „pravé“ vědy je v konečném důsledku kontraproduktivní, protože balast obecných pasáží, které se mohou týkat metody zkoumání jakéhokoli druhu artefaktů, stíní skutečně užitečné informace. Hodnotný je např. druhový přehled antropogenních skalních objektů. Neschází ani důležitá systematická stop nástrojů užívaných k opracování skály, nicméně jsem očekával, že právě tato problematika bude v úvodu knihy mnohem důkladněji rozpracována. Uvítal bych i podrobnější nástin dosavadního (zejména etnografického) bádání o sledovaných druzích skalních objektů.

Nezpochybnitelný význam knihy tkví v trojici případových studií, byť ani v těchto oddílech autor nešetří cizími slovy a zbytnými úvahami o metodách terénního průzkumu, příp. k obecné metodologii výzkumu stavební kultury. Vyvrátě je naopak to, jak se studie vzájemně liší po koncepční stránce – mění se za optika výběru pramenné materie vhodně demonstruje různé metody terénního průzkumu v prostředí pískovcových skal. V první studii se pod drobnohledem ocitá jeden poměrně složitý objekt, na kterém autor ukazuje možnosti nejmodernějších dokumentačních technologií (např. vytváření detailního trojrozměrného digitálního modelu). Druhá studie je pojata jako rekonstrukce vývoje osídlení v rámci jednoho vesnického katastru. Třetí pak shrnuje výsledky plošného mapování staveb jednoho druhu, konkrétně sušáren ovoce. Ve všech třech oddílech si na své přijdou etnografové, stavební historici i archeologové.

K předvedení špičkových dokumentačních metod posloužilo torzo barokní kaple Božského hrobu na okraji vsi Velenice na Českolipsku. Z ní se dochovaly jen prostory zapuštěné do skály, před-

stupující zděná část půdorysu zanikla. Z kdysi bohaté kamenosochařské výzdoby interiéru zbylo jen pár reliéfů. Ke kultovnímu účelu objektu a jeho „dalším životům“ se váže ohromné množství rytých nápisů. Nad prezentovanými digitálními modely výseků stěn kaple vyvstává otázka, zdali je tato dokumentační podrobnost v daném případě účelná. Souběžně prezentované kvalitní fotografie, pořízené za vhodného umělého nasvícení, jsou podle mne dostatečné.

Druhá studie, vycházející z komplexního průzkumu katastru vsi Hvězda u České Lípy (včetně rešerše písemných pramenů), zaujme hlavně podrobnou dokumentací zbytků zaniklých domkářských stavení z konce 18. a z průběhu 19. století, které se tísnily na dně hluboké a úzké strže. Nad skalními sklípky, chlívky a obytnými prostory si lze dobře uvědomit těžký úděl chudiny vytlačené do temného úžlabí hlavně proto, aby jejich příbytky nezabraly ani píď půdy vhodné k obhospodařování. Tento zásadní aspekt je ovšem zastřen autorovými „vědeckými“ formulacemi a přílišnou popisností. Poněkud ironicky proto vyznívá jeho vyznání ze snahy o zasazení archeologizovaných objektů do tzv. živé kultury.

Vůbec nejhodnotnější je třetí případová studie. V ní autor zužitkoval třicetiletý plošný průzkum skalních sušáren ovoce, provedený v několika okresech. Největší důraz položil na typologii – nejen celkových dispozic daných objektů, ale i způsobů vytápění a konstrukčních detailů (zvláště otvorů sloužících k upevnění sušících plat). Ucelený typologický přehled s vývojovým nástinem je doprovázen velkým množstvím kresebné a fotografické dokumentace, jež dosvědčuje autorovu mimořádnou pracovitost. Díky svému systematickému úsilí dokázal, že jím sledované skalní objekty vůbec nejsou marginálními, jak by se mohlo zdát. Za to se sluší vyseknout hlubokou poklonu.

Jan Kypta

Joanna Pyzel: Kultury pamieci, kultury zapomienia. Osady pierwszych rolników w percepcji młodszych ugrupowań naddunajskich. Studium wybranych przypadków. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, *Gdańsk 2018*. 264 str.

Knih představuje habilitační spis členky katedry archeologie gdaňské univerzity. Jde svým způsobem o rozvinutí tématu autorčiny disertační práce (*Pyzel 2010*), ve které se zabývala osídlením kultury s lineární keramikou (dále LnK; 5600–5000/4950 cal BC) na Kujavsku. Právě tato středopolská oblast je jedním z pilířů referovaného svazku.

Osnova knihy je jednoduchá a je možné ji rozdělit do tří částí. V první je stručně načrtnuto vnímání času u archaických společností, respektive vývoj názorů na tuto problematiku v západoevropském bádání. Autorka se zde přitom kloní ke konceptu kolektivní paměti Maurice Halbwachse a jeho nedávných či současných následovníků. Druhou část tvoří případové studie. Ty jsou členěny podle tří zvolených regionů (severní Porýní, Střední Německo ve smyslu Sasko-Anhaltska a Kujavy). Jednotlivé, geograficky definované oddíly přitom zachovávají stejné schéma prostorové analýzy od makroměřítká přes mikroregionální pohled k jednotlivým konkrétním sídlištním situacím. Výběr sídlišť není přitom ani zdaleka omezen pouze na notoricky známé lokality (Köln-Lindenthal, Inden, Brześć Kujawski, atd.). Naopak, ve většině případů jde o výzkumy z posledních dvou desetiletí, často publikované pouze v předběžných (leckdy posledních) zmínkách. Třetí, nejstručnější část knihy se zaměřuje na postlineární neolitické kultury ve zmíněných regionech. Je to kapitola poslední a svým způsobem doplňuje závěr, který bychom v knize hledali marně, stejně jako cizojazyčný souhrn. Výsledky jsou průběžně sumarizovány vždy v závěru dílčích částí. Než k nim však přistoupíme, je namístě stručně nahlédnout cesty, kterými se autorka ve své práci ubírala.

Základní výchozí myšlenku práce lze shrnout asi následovně. Na neolitických sídlištech se setkáváme se situacemi, kdy mladší domy či jiné objekty prostorově narušují ty starší. Tato interakce není či nemusí být náhodná, nýbrž záměrná. Důvody pro takové chování obyvatel je možné hledat v rovině uvažování, které souvisí s tím, jak se tehdejší lidé vztahovali k minulosti. Takové chování autorka sleduje v několika rovinách. Nejhrubším sítém je prostá kontinuita osídlení v dané lokalitě, čili zda se tam osídlení výrazně koncentruje již v období LnK a zda se tam také po jejím vyznění setkáváme s mladšími aktivitami. Pokud ano, tak v jaké podobě a intenzitě. Nejde přitom pouze o domy a sídlištní objekty, ale také hroby, studny a rondely. Z tohoto pohledu se zmíněné tři studijní regiony poněkud liší.

V severním Porýní se mladší sídliště (*Mittelneolithikum*) oproti LnK prostorově vymezují a prostorový překryv je naprostou výjimkou. Dodejme, že od dob intenzivního archeologického průzkumu oblasti v 70. a 80. letech 20. století, která souvisela s likvidací tamní krajiny povrchovými doly, se mezi koncem LnK a mladším neolitickým osídlením předpokládal hiát. Ten je dnes již vnímán spíše typologicky než chronologicky (*Pavlovič 2010/2011*), ale pro kontext knihy je tato diskordan-

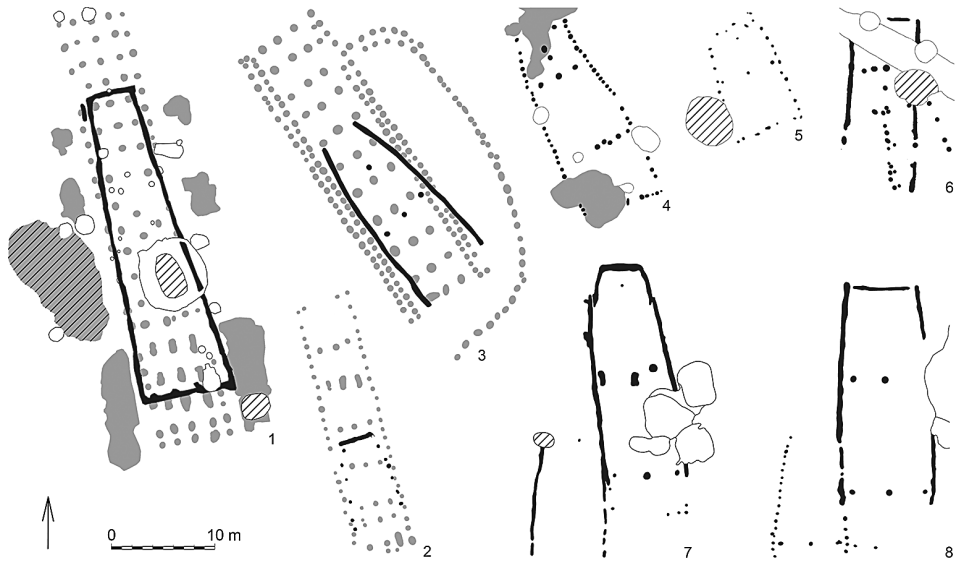
ce podstatná. Na otázku, proč se právě v Porýní obyvatelé vyhýbají místům již v minulosti osídleným, nabízí autorka několik odpovědí. Může jít o vyčerpané surovinové zdroje v těchto lokalitách (dřevo), případně jistou formu náboženské bázně (kultový lék), se kterou noví obyvatelé přistupovali k místům s doklady dřívějšího osídlení.

V Sasku-Anhaltsku je kontinuita na sídlištech spolehlivě doložena v řadě případů, navíc jsou tyto interakce poměrně pestré. Někde sídliště navazuje na sídliště, časté jsou však případy mladších studen či rondelů v prostoru někdejších lineárních osad. Doloženy jsou také situace, kdy mladší rössenská kultura na sídlištech LnK pohřbívá, zatímco osídlení se jich straní. Tam uvazuje Pyzel o rituálním charakteru takové změny. Pro úplnost je dobré uvést, že kontinuita osídlení mezi LnK a mladšími kulturními celky není v tomto regionu jinak zpochybňována.

S největší mírou návaznosti se setkáváme v poslední ze studovaných oblastí, ve středním Polsku. Nejpozoruhodnější vztah má přitom k nejstaršímu zemědělskému osídlení skupina brest-kujavská, která by měla odpovídat naší pozdní kultuře s vypíchanou keramikou (dále StK; v Čechách 5100/5000–4500/4400 cal BC). Autorka uvádí, že její osídlení nikdy prostorově nepřekrývá sídliště LnK, a pokud takové případy nacházíme, mají charakter úplného fyzického navázání, či lépe řečeno prolnutí staveb. Jako příklad uvedme lokalitu Bożejewice u Strzelna (*obr. 1: 1*). V tomto případě by oba domy mělo oddělovat několik staletí, ani první stavba nepatří v rámci tamní LnK k nejmladším. Takové situace snad přesvědčivě dokládají, že pozůstatky po dlouhých domech byly v krajině patrné i stovky let po svém zániku. To však není nový postřeh, vždyť stojí v základech hypotézy o domech mrtvých a vzniku dlouhých mohyl. Autorka nicméně dovozuje, a tím se vracíme na začátek našeho textu, že reflexe minulosti byla kujavskému kulturnímu prostoru v mladším neolitu vlastní, a to již z jakéhokoli důvodu. Navíc kontinuita vývoje mezi LnK a skupinou brest-kujavskou není v oblasti doložená a počítá se s dlouhodobým sídelním hiátem.

Z výše uvedeného vyplývá, že není možné v libovolném soudobém prostoru jednoduše vyvozovat modely prostorového chování, vyplývající ze sídelní kontinuity či naopak diskontinuity. Jistým vodítkem to však být může. Ostatně ani autorka žádná velká zobecnění nenabízí.

Stojí za to podívat se na téma knihy pohledem českého nálezového prostředí. To by podle všeho mělo mít nejbližší k sasko-anhaltské oblasti, ačkoli ani kujavský model zde není neznámý. Vzájemné prostorové interakce domů LnK jsou u nás

Obr. 1. Výběr situací zachycujících prostorové interakce půdorysů domů mladšího neolitu se soudobými nebo staršími objekty a domy. 1 Božejevice u Strzelna; 2 Roztoky u Prahy; 3 Zwenkau-Harth; 4 Bylany u Kutné Hory; 5 Jaroměř; 6 Plotišť nad Labem; 7–8 Mšeno u Mělníka. Černé: půdorysy StK, šrafa: zahloubené objekty StK, šedě: domy a zahloubené objekty LnK. Podle *Burgert 2017; Czerniak 1998; Kuna 1991; Lička 1989; Quitta 1958* – upraveno. Grafika N. Košťová.

vzácné, respektive mezi uveřejněným materiálem se s nimi nesetkáváme. Snad publikace nových výzkumů, například z východočeských silničních staveb, nebo naopak zpracování těch starších, mezi které patří Hrdlovka, podobné situace přinesou. Případy, kdy se domy na sídlištích LnK svou lokalizací s velkou pravděpodobností funkčně vylučují, známe např. z Bylan, ale o nich zde není řeč.

Také v mladších obdobích jsou (vnitrokulturní) prostorové interakce na sídlištích výjimečné. V tomto případě může být na vině skutečnost, že obecně dochází ke snižování počtu sídelních fází na sídlištích. Ta by měla být větší, resp. početnější: tři až čtyři sídelní fáze jsou nejběžnější (*Zimmermann 2002*, 34–36). Možná o to větší pozornost těmto situacím náleží. U nás v této kategorii stojí na předním místě desítky let známé dvojice domů ze Mšena u Mělníka (*obr. 1: 7–8*). Sám autor výzkumu vyslovil pochybnost nad možnou současností párových domů, a to především s odvoláním na problematiku konstrukci střech (*Lička 1989*, 228–229). Jde tedy s velkou pravděpodobností o případ výše uvedené prostorové návaznosti, resp. záměrně aranžovaného prostorového vztahu. Méně známá, ale podobně závažná je superpozice dvou staveb mladší StK, případně mladší StK a LgK v Plotišťích nad Labem (*obr. 1: 6*). K úvaze se na-

bízí také jiné, ne tolik nápadné případy, např. z Jaroměře, kde prostor jednoho z půdorysů narušuje zahloubený objekt téže kultury.

Třetí kategorií jsou mezikulturní prostorové průniky. Ponechme v tuto chvíli stranou překryv sídlišť LnK a StK, jak by se mohl jevit na úrovni záznamů v BZO. Bylo by nutné postupovat případ od případu, jak to ostatně činí autorka knihy. Zaměřme se raději na některé konkrétní situace. Nejpozoruhodnější a Joannou Pyzel v úvodu knihy také zmiňovaná je nále z Roztok (*obr. 1: 2*), který zjevně patří do kategorie Božejevic nebo klasické situace z Zwenkau-Harth (*obr. 1: 3*). Další podobná situace v Čechách zatím známa není. Situaci prostorového navázání můžeme nicméně spatřovat ještě u jednoho ze dvou mladoneolitických půdorysů, odkrytých bylanským výzkumem (*obr. 1: 4*). Dům s označením 300 zjevně porušuje hned několik zahloubených objektů, včetně jámy stavebního komplexu domu LnK. Na ploše, kde původně stálo několik desítek dlouhých lineárních staveb, příležitost k zopakování roztocké situace jistě nechyběla. Domy z Roztok i Bylan mohou být podobně staré, ale prostorové uvažování jejich stavitelů je zjevně jiné. Tím vlastně docházíme k podobným závěrům jako autorka knihy, byť na nesrovnatelně menším vzorku i prostoru.

Považovat nosnou myšlenku knihy od samého začátku za holý nesmysl by bylo nejspíš stejně chybné jako její bezmezná přijetí. Ostatně čistě utilitární uvažování nad světem archaických společností je právě tím *inferno damnatus*, stejně jako jeho pravý opak.

Pavel Burgert

Literatura

- Burgert, P. 2017:* Struktura a chronologie sídlišť kultury s vypíchanou keramikou ve východních Čechách. Ms. dizertační práce, FF UK Praha.
- Czerniak, L. 1998:* The First Farmers. Najstarsi rolnicy. In: M. Chłodnicki – L. Krzyżaniak eds., Pipeline of archaeological treasures. Gazociąg pęten skarbow archeologicznych. Poznań, 23–36.
- Kuna, M. 1991:* Archeologický výzkum neolitického sídliště v Roztokách 1980–1985. Muzeum a současnost 10/1, 23–87.
- Lička, M. 1989:* Grundrisse von Doppelhäusern (?) aus der Stichbandkeramik. In: J. Rulf ed., Bylany seminar 1987, Praha, 227–231.
- Pavlović, M. 2010/2011:* Die Rössener Phase des Mittelneolithikums in der Rheinischen Bucht – Chronologie und Entwicklung. Bonner Jahrbücher 210/211, 29–102.
- Pyzel, J. 2010:* Historia osadnictwa pofecznosci kultury keramiky wstęgowej rytej na Kujawach. Gdańskie Studia Archeologiczne. Seria Monografie 1. Gdańsk.
- Quitta, H. 1958:* Die Ausgrabungen in der bandkeramischen Siedlung Zwenkau-Harth, Kr. Leipzig. In: Neue Ausgrabungen in Deutschland, Berlin, 68–74.
- Zimmermann, A. 2002:* Landschaftsarchäologie I. Die Bandkeramik auf der Aldenhovener Platte. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 83, 17–38.

Petr Žákovský – Zdeněk Schenk: Středověké a raně novověké zbraně Přerovska. Zbraně a zbroj od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války. Muzeum Komenského, Přerov – Archeologický ústav AV ČR, Brno 2017. 176 str.

Publikace vznikla v těsné spojitosti se stejnojmennou výstavou konanou v přerovském muzeu. Předmětem prezentace jsou militaria pocházející z oblasti, jež zhruba koresponduje s posledními hranicemi okresu Přerov. Kniha sestává ze dvou částí. Přibližně ze dvou třetin je tvořena podrobně zpracovaným katalogem předmětů z institucionálních sbírek, doplněným výběrem ze soukromých

sbírek. Široký rozpon osmi staletí se odráží v pestré druhové a typové skladbě shromážděné kolekce, autory rozříděné z hlediska funkčnosti (chladné zbraně, úderové zbraně atp.). Do středověkého období spadají výlučně artefakty archeologické povahy, do novověkého i sbírkové předměty pocházející ze zbrojnic.

Nejvíce katalogových položek chová přerovské muzeum, další např. olomoucké muzeum. U celé řady předmětů scházejí (bližší) informace o okolnostech nabytí, nálezy z moderních archeologických výzkumů stále představují jen zlomek fondu. Trendem současné doby je rapidní nárůst sbírkových přírůstků, samozřejmě v důsledku masového rozšíření detektorů kovů. Tento obecný jev je na příkladu přerovského muzea zvýrazněn tím, že se v Olomouckém kraji relativně více rozvinula preventivní prospekce, již koordinují archeologové z muzeí a dalších institucí.

Ve shromážděné kolekci v naprosté většině převažují běžné ukázky militarií své doby, až se někdy vkrádá otázka, nakolik je účelné publikovat kupř. další desítky tuctových hrotů kušových šípů. Zastoupeny jsou i výjimečné artefakty, autory knihy už většinou podrobněji analyzované v několika člancích. K neobvyklým nálezům se řadí roztržená hlaveň hákovnice z 15. století, nalezená na hradě Helfštýně, či třeba hrot kopí z 16. století, do jehož tuleje jsou vsazeny destičky ze žlutého kovu s vyrytým jménem šlechtického majitele. Přes všechny cenné nálezy mladšího data však zdaleka vyniká unikátní soubor kyrysů a dalších kusů ochranné zbroje z přelomu 14. a 15. století, objevených už v roce 1866 při rozkopávání tvrziště v Žeravicích. Vzhledem k nedostatku analogií si zatím můžeme marně lámat hlavu nad tím, nakolik byla taková zbroj – jak co do množství kusů, tak zastoupení jednotlivých druhů – výjimečná v prostředí drobných šlechtických sídel předhusitského období.

Dvě první kapitoly knihy jsou věnovány nástinu vývoje sbírky militarií přerovského muzea a stručnému vylíčení vojenských událostí na Přerovsku (autoři spekulativně spojují některé nálezy s konkrétními válečnými událostmi). Poté následuje podrobné vyhodnocení jednotlivých skupin militarií. Těmto pasážím, sepsaným P. Žákovským, odborníkem na slovo vzatým, lze sotva co vytknout. Snad jen to, že dvě zpola vytesané koule patrně nejsou polotovary projektilů, jak se autor domnívá, nýbrž finálními výrobky. Šlo ovšem o architektonické dekorace, běžné v renesanci: zatímco pečlivě opracovaná polokoule se pohledově uplatňovala, jen hrubě osekáný zbytek kamene dobře držel v líci zdi.

Jan Kypta

REDAKCE AUTORŮM

Archeologické rozhledy jsou recenzovaný časopis. Příspěvky procházejí recenzním řízením, jehož výsledek slouží k formulaci vyjádření redakce. Za věcný obsah příspěvků odpovídá autor. Příspěvky nejsou honorovány.

Nezbytnou součástí každého článku je max. třístránkový český podklad pro překlad, nebo dvou- až čtyřstránkový cizojazyčný souhrn, dále český abstrakt postihující cíl práce, v rozsahu 7–12 řádků, a 5–7 klíčových slov, kontaktní adresa autora. Příspěvky odevzdané v jiném než českém či slovenském jazyku musejí být doprovázeny českým či slovenským souhrnem. Je třeba dodržovat zavedený způsob citací (viz AR 50 1998, 336–338). Pokud jsou při odkazech používány zkratky, je nutné připojit jejich seznam za výčet použité literatury. Týká-li se článek určité lokality, musí být vybaven mapkou ČR s příslušnou lokalizací. Mapka je k dispozici na internetových stránkách AR (Pokyny pro autory).

U zpráv o nových publikacích prosíme zvažte nejprve žánr svého textu: rozhodnete-li se pro kritickou a do širších souvislostí uvádějící recenzi, v argumentaci se neomezujte, půjde-li o informativní referát, nepřekročte 7500 znaků.

Při tvorbě obrazových příloh je platný formát 126 x 195 mm, což platí i pro digitalizované obrázky. Nezapomeňte, že po zmenšení předlohy do formátu AR nesmí výška písmen na obrázku klesnout pod 2 mm, při počítačovém zpracování obrázků dbejte rovněž na dostatečnou sílu čar. Mapy, plány a kresby musejí být opatřeny grafickým měřítkem. Grafy prosíme ve formátech .PDF, .TIFF, .EPS, nikoli však .XLS. Digitalizované obrázky jsou přijímány očišlované, ve formátech .TIFF, .EPS, .AI, .PSD, .JPG, v rozlišení min. 600 DPI a s jednotným označením dle jména autora, ev. lokality apod. Bude-li velikost obrázku přesahovat 15 MGB, připravte se na příp. žádost redakce o kompresi. Redakce nepřijímá obrázky ve formátu .DOC. Nevkládejte digitalizované obrázky do textu. Očišlované popisky k obrázkům, grafům a tabulkám připojte za text příspěvku (nikoli přímo na obrázky nebo do toku textu). V případě digitalizované verze obrázků je třeba redakci zaslat i jejich výtisk označený a očišlovaný ručně v souladu s popisky. Tisk barevných příloh platí autor.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Děkujeme za dodržování těchto zásad, které urychlí cestu Vašeho textu na stránky AR.

INSTRUCTIONS TO AUTHORS

Authors are responsible for ensuring the accuracy of the factual content in their contributions. All contributions will undergo a peer review process, the results of which express the editors' opinion. The editors regret that no remuneration can be made for submissions.

Texts are accepted in the English, French, German, Polish and Slovak languages. Each article must include an English abstract of 7–12 lines, 5–7 keywords, and a summary for translation into Czech. Authors are requested to adhere to the standard citation in AR; should references include abbreviations, then for the sake of clarity a list of these must be appended to the bibliography.

Illustrations, accompanied by captions in the text section, should be of high quality and must be numbered. The valid format for illustrative insets is 126 x 195 mm. Authors are asked to ensure that lettering on illustrations is at least 2 mm high after reduction. Illustrations are accepted also in .TIFF, .EPS, .AI, .PSD, .JPG, min. 600 DPI. The editors regret that they cannot accept illustrations in .DOC format. Maps, plans and drawings must include a scale.

The unsolicited manuscripts will be not returned.

The editors are grateful to authors for adhering to these instructions, as this will allow submissions to appear in AR with the minimum of delay.